

تلگراف يك مسئله مهمانی است كه كميسيون
نقطه حیاتی است .

تمام این قبیل مسائل حیاتی است و
اقتصادی است آن آقایانیکه وضع
نظامنامه کرده و كميسيون را مرتب کرده
اند تمام این مسائل را در تحت نظر آورده و
معین کرده اند در دوره چهارم اگر نظر
آقایان باشد وقتی كه در این باب صحبت
كردند گفتند باید مراجعه بشود به
كميسيون فوائد عامه ولی رئیس دولت
وقت مخصوصاً تقاضا كرد كه این مسئله
بكميسيون خاصی ارجاع بشود حالا منده
میخواهم از خصوصیت و خاصیت خارج بشود
چه فرق میکند مگر آن دوازده نفری كه
در كميسيون فوائد عامه هستند غیر از دوازده
نفری هستند كه در يك كميسيون خاصی
هستند ؟ همان جدیدی كه شما تصور می
فرمائید يك كميسيون خاصی برای موضوع
میکند همان جدید در كميسيون فوائد
عامه هم میشود بعلاوه يك امتیاز مخصوصی
برای نقطه تنها نیست این است مطابق
جریاناتی كه بوده است عرض می كنم
بایست در كميسيون فوائد عامه مطرح
بشود مگر اینکه شما تقاضا كنید و يك
كميسيون خاصی را پیشنهاد كنید آنوقت
اگر مجلس به پیشنهاد شما رأی داد می رود
بكميسيون خاص و الا مراجعه می شود به
كميسيون فوائد عامه

(جمعی از نمایندگان - مذاكرات
كافی است)
رئیس - (خطاب به آقای آقا سید
یعقوب) ایرادی كه فرمودید صحیح است
طبعاً باید بروی كميسيون فوائد عامه مگر
اینكه يك پیشنهادی بخلاف پیشنهاد
جانبالمالی بشود پس اینرا میگذاریم برای
جلسه پس فردا شب .
(جلسه تقریباً شش ساعت از شب
گذشته ختم شد)

رئیس مجلس شورای ملی -

مؤتمن الملك

جلسه (۱۲)

(صورت مشروح مجلس)

لیله چهارشنبه ۲۷ حمل

۱۳۰۳ مطابق ۱۱ رمضان

المبارك (۱۳۴۲)

(مجلس سه ساعت و نیم از شب)

گذشته ریاست آقای مؤتمن

الملك تشكيل گردید)

(صورت جلسه لیله دوشنبه ۲۵ حمل)

را آقای آقامیرزا شهاب الدین قرائت

نمودند)

رئیس - آقای دست غیب

(اجازه)

دست غیب - راجع به دیر آمدگان

بنده را بی اجازه نوشته اند در صورتیکه

بنده اجازه خواسته بودم و فراموش کرده

بودند بیاورند بعد آورده اند .

رئیس - بسیار خوب اصلاح می

شود .

دیگر آقایان ایرادی ندارند

(گفته شد خیر)

رئیس - دستور امشب چنانكه گفته

شد اولاً مذاكره در پروگرام هیئت دولت

است و بعد در موقع تنفس انتخاب كميسيون

ها بالفعل مذاكرات راجع به کلیات است

در کلیات اولاً آقای مدرس مخالفند .

مدرس - محض استحضار خاطر

آقایان عرض میکنم كه بنده و چند نفر رفا

متنح محسوسیم متنح مخالف نیست منتظر

عمل است اگر دید عملیات موافق مقصود

آنچه مطلوب است واقع شد البته جزو

موافقین خواهد شد و اگر دید عملیات هیئت

دولت موافق آن مقصدی كه دارد واقع نشد

جزو مخالفین خواهد بود فعلاً پروگرامی دولت

تقديم مجلس شورای ملی نموده يك اشكالاتی

بنظر میرسد در این پروگرام وفی الحقیقه

تنقید نیست بواسطه اینکه پروگرام در

حقیقت مشاوره ایست در آنچه منظور نظر

است كه در این دوره تقنینیه بجا آورده

شود شاید بعضی مواد مطالب بنظر هیئت

دولت رسیده باشد كه بعضی آنها را ناقض

یازائد بدانند تا عقیده شان بر تغییر باشد

این است كه مذاكره در پروگرام را آقایان

حمل بر تنقید نكنند غرض من این است

كه این پروگرام هیچ شباهت با پروگرام

هائی كه دوره های دیگر دولت ها تقديم

مجلس میكردند ندارد معنی پروگرام این

است كه يك احتیاجات مملكتی را دولت

بنظر میآورد و يك مقدمه كه دلالت داشته

باشد بر احتیاج و راه عملی آنها را در مقدمه

ذكر میفرمایند و بعد موادی در آنجا ذكر

میکند پروگرام هائی كه در دوره های سابق

از طرف دولتها تقديم مجلس میشد غالباً

این قسم بود آن وقت من شخص كه

خارج بودم (و البته دولت اطلاعاتش از

احتیاجات مملكتی بهتر از ما است كه خارجیم)

در آن مقدمه نظر میكردم و من هم آن نظر

دولت را مبهم و ولی چند ماده نوشته اند

كه فلان كار و فلان چیز بنده و شخص دیگر

كه اطلاع ندارد نمیتواند تصدیق كند و

نمیتواند تكذیب كند این پروگرامی كه

آقایان نوشته اند دارای چند ماده است

همچو بنظر من میآید كه خیلی مجال تنك

بوده است عده آقایان شش هفت نفر بودند

هر كدام قسمت كرده و یکی برای خودشان

نوشته اند یکی متعلق بوزارت فوائد عامه

است یکی وزارت عدلیه است كذا و كذا

همه اش را سر در آوردم يك چیزی نوشته اند

امام توحید اوزان را فهمیدم مناسبش با

پروگرام چه بود مقصود هر كدام از اینها را

شخص بفرماید بگوید صحیح است دلیلی

ندارد چون مقدمه ندارد و هر كدام را هم

دلیل ندارد لهذا بنده عرض میکنم يك چیز

هائی را كه خودم حس میکنم كه محل

احتیاج مملكت است بلكه فوری است و

وبلكه عملی است و هیچ در آن پروگرام

عملی اسم برده نشده حالا عرض میکنم

شاید آقایان نمایندگان هم تصدیق بكنند

شاید نكنند یا آقایان وزراء تصدیق فرمایند

یا نفرمایند از جمله چیز هائی كه محل احتیاج

مملكت است كه ابدأ در این پروگرام

اسمی ازش برده نشده است و حال آنكه

مملكت ما احتیاجش باقتصاد و اسباب اینکه

مردم تجارتشان توسعه بشود وضعیتشان

توسعه شود بیشتر است و این است چیز هائی

است كه مملكت به آنها محتاج است

بلكه هر چه تصور میکنم چیزی مقدم بر آن

هائست و دولت فكری صرف این كار

نفرموده است و يك نظری اتخاذ نكرده

است كه كه در این پروگرام كنجایند

باشد كه مامتنه و مدكر شده باشیم اینکه

عرض كردم لوازم این معاهده تجارتی با

روس است كه در آن دوره هم مطرح بود

و نشد و از این جهت يك قسمت بزرگ اقتصاد

مملكت در بوته اجمال مانده است و ابدأ

در این پروگرام اشاره بآن نشده است كه

دولت نسبت باین موضوع چه نظری دارد و

راجع بتجارت كه سابقاً در حقیقت دولت

ایران انتقاعش از تجارت با خاك

روسیه بوده نظری گرفته و آيايك تداركی

دیده اند و يك مقدماتی درست كرده اند یا

خیر ابدأ در این پروگرام چیزی از آن ذكر

نكرده است و من كمان میکنم این از اهم

امور است و هكذا از این نمره چیز هائی كه

موجب ثبوت و تولید ثروت است و امثال

ذلك كه در نظر آقایان هست كه در آن

دوره بنابود برای اجناس با اصطلاح لو كس

و عالی بواسطه اقتصاد و ثروت مملكت يك

ترتیبی داده شود مثل است عرض میکنم از

این نمره چیزها ابدأ در پروگرام دولت

نیست خوب است آقایان این را در مد نظر

بیاورند و بسا هست كه اگر در مد نظر

بیاورند يك ماده متعلق باین در پروگرام

اضافه فرمایند این پیشنهادی است كه بنده عرض

میکم آقایان هم اگر قبول فرمودند بر و نه و

این را اضافه كنند يك مسئله این است

(چون اسم این پروگرام عملی است) مثلاً

متعلق به عدلیه يك عبارتی مرقوم فرموده اند

كه تكمیل قوانین عدلیه و بسط تشكیلات

آن در ولایات و امثال ذلك كمان میکنم آنچه

مملكت احتیاج دارد مقدم بر احتیاجات دیگر

قانون جزا است اگر تأمل فرمائید بدون

قانون جزا هیچ اجتماعی به راحتی زندگی

نمی كند خوب شاید منظور نظرشان از

شاید تشكیلات زیاد و قوانین تكمیل بشود

يكی هم این بوده است و لكن بالغصوص

این مسئله مسئله بوده است كه باید اگر

این دولت روی كار است فقط کسی كه

زیاد شده است آقای امیر اقتدار است و این

پروگرام كه تنها مال آقای امیر اقتدار

نیست مال همه دولت است این سه چهار پنج ماه در

عدلیه خیلی سعی كردیم كه به فوج چه كردیم

دیدیم بجز تشكيل كميسيونهای تقیث و كميسيون

لباس كميسيون ارباب جمشید و چند كميسيون

دیگر كاری نكردند این سه چهار پنج ماه

اینطور بوده است امیدواریم بعد از این

نسبت به این وزارت خانه يك ترتیبی كه اساسش

را اصلاح كند بدهند و به عقیده ما قانون جزا

است مملكت قانون جزا میخواهد عدلیه و

معاكمات بدون قانون جزا اثری برایش

مترتب نمی شود كمان من این است كه اگر

توجه فرمائید این مسئله اهمیت داشته

باشد اگر قبول فرمائید این را باید در

پروگرام قرار بدهند و هكذا در مسائل دیگر

از جمله مسائلی كه اینجا اشاره به آن نشده

است و حالا عرض میکنم نسبت به قوانین

پیش نهادی است بلی قانون ممیزی را باید

درست كرد و قانون استخدام معلمین

را باید درست كرد اما قانون استخدام كشوری

را كه مادر آن دوره نوشتیم و این قدر

زحمات تولید شد و اشخاص زیاد به جهت

نواقص این قانون به زحمت افتادند خیلی

مقتضی بود كه دولت در اینجا يك نظری

ببندازد و این را جزء يك پروگرام قرار بدهد

همه شماها میدانید كه از وقتی كه این قانون

گذشت چقدر صدمه به اشخاص وارد آمد

البته وقتی كه قانون بدو میگردد تمام

جهات منظور نظر مقنن نمی آید خیلی چیز

ها مخفی میماند خیلی عیبها مشهور میماند

بعد در مواقع جریان و عمل عیبها ظاهر

میکردد و دیدید كه قانون استخدام كشوری

چه عیبهای از او بروز كرد و چه زحماتی

برای مستخدمین بیچاره تولید كرد خیلی

مناسب بود كه دولت يك توجهی فرمایند

و بواسطه این اشكالاتی كه در قانون

استخدام كشوری بود اصلاح آن را در

پروگرام خود بكنجایند از جمله چیزها كه

كمانم این بود باید ملاحظه شود يكی مسئله

امتیاز است .

بلی يك اشاره بامتیاز نفت كرده اند

ولكن ثروت مملكت ما كه دفن است و مردم

فقیر اند باید دولت در نظر داشته باشد كه

امتیازات بدهد در این دوره بخصوص باتباع

داخله با شرایط سهله كه واقعاً مردم از این

فقر و فلاكت بیرون بیایند و منتظر اینکه

يك نفتی را بیایند و در بیاورند تا چهار سال

پنج سال دیگر شاید يك چاهی در بیاورند و

باین تنها نمیشود ثروت پیدا كرد باید با سرعت

اوقات وزارت فوائد عامه موضوع اینكه نوشته اند

بست هوائی باتلگراف بی سیم درست خواهند

كرد البته اینها هم خوب است البته هر چیزی

كه خوب است خوب است ليكن نسبت

مقتضی است یعنی ده ملتفت شده اند كه باید

كار كرد و زحمت كشید ثروت های طبیعی را

بیرون آورد . مردم را بكار انداخت در این

پروگرام هیچ دنبال این مسئله نرفته اند كه

سعی در امتیاز و استخراج معادن خصوصاً بنیة

داخله با شرایط سهله كه اسباب توسعه ثروت

شود .

هیئت دولت اگر این عرض بنده را

مورد توجه قرار بدهند البته عملی هم هست

اگر با شرایط سهله بدهند كمان این استكه

خود ایرانی ها رغبت پیدا كنند بعكس

گذشته كه هیچ فرد ایرانی منتفع نشد از

این ثروت های طبیعی یا اندادند یا اشكالاتی

تراشیدند و با مشكلات برخوردند و همین

طور ماند مسئله دیگر فرمودند تكمیل

قوای امنیه و نظام و نظمی به عقیده من این جا

باید نوشته باشند اصلاح نه تكمیل

هر چه شخص دارد باید اول عیب او را رفع

كند . بعد در صدد ازدیادش بر آید و این

حرف را بنده در معارف هم میزنم می شما

نوشته اید و میفرمائید توسعه معارف تكمیل

و توسعه قوه نظام و امنیه . آنچه دارید باید

اصلاح بكند و آن اصلاح كرده را توسعه

بدهید والا ده تا مدرسه را صدمه بكنید ليكن

اطفال كه میروند بی سواد در میایند اما اگر

ده مدرسه را اصلاح كنیم و بعد بر آن نهج

اصلاح كه ده توسعه بدهیم آن نافع است

بنده این عرض كه میکنم هم نسبت بمعارف

است هم نسبت بنظام میگویم مملكت یعنی

صاحب نظام یعنی صاحب قوه هر مملكتی

كه قوه ندارد ممكن نیست مثل اینکه سال

های دراز نبود والان كه يك صورت نظامی

پیدا كرده است و از بركت او مملكت امنیت

پیدا كرده است باید اینرا اصلاح كرد .

و تصدیق هم دارند كه باید اصلاح كرد و سپس

توسعه داد . توسعه دادن بی اصلاح ضررش

اكثراًست از نفعش اما يكی كه اصلاح بشود

یعنی چه اصلاح بشود یعنی اداری بشود قوه

نظام باید اداره بشود باید قوه مملكت

باشد سپس توسعه داده شود بیست هزار

صدهزار و صدهزار و يك كرور باشد لهذا

اصلاح را بنده احسن از تكمیل میدانم این

قسم بیانات بیانات توضیحی و تشریحی است

و محض توجه دولت است كه متوجه بشوند

و اینها را اگر صلاح بدانند اضافه كنند

بواسطه اینکه رسم نیست یعنی تا حال نبوده

است پس گرفتن و پروگرام و تجدید

كردن و اگر اینگونه امور را محل نظر

قرار بدهند كمانم این است اولی است

كه جزو پروگرام باشد تا يك اموری كه با

غیر عملی باشد یا صرف لفظ باشد مثل روابط

حسنه البته همیشه روابط حسنه زینت پرو

گرام هاست يك مسئله دیگر را كه می

خواهم عرض كنم این است كه هیئت دولت

در اول كابينه خودش يك پروگرام منتشر

كرد و اگر خاطر آقایان باشد این بود

(اجراء قانون و حفظ حقوق عموم و

گذرانیدن امتیاز نفت شمال موافق قانونی که از مجلس چهارم گذشته است و تقدیم لایحه راه آهن و راه شوسه با استفاده از منابع ثروت مملکت .

رئیس - آقای حائری زاده .
(اجازه)

حائری زاده - حالا عرض ندارم وقتی قانونش آمد عرض میکنم .
رئیس - آقای کازرونی .
(اجازه)

کازرونی - عرایض بنده راجع به این قسمت است که می نویسد : گذرانیدن امتیاز نفت شمال موافق قانونی که از مجلس چهارم گذشته است . اگر چنانچه فرضاً مادر مجلس چهارم اشتباهی کرده باشیم و بعد ملتفت شویم که اشتباه کردیم البته نباید آن را تعقیب کنیم بطوری که آقایان میدانند بنده در دوره چهارم راجع به امتیاز نفت شمال با این ترتیبی که بود مخالف بودم اتفاقاً امروزه کشف شده بر اکثر آقایان و بر اکثر مردم همان طوری که بنده عرض کردم يك .

سها السلطان - اینطور نیست .
کازرونی - بنده هم بگویم اینطور نیست ؟
آقاسید یعقوب - شما اكثريت

نستيد .
کازرونی - شما اكثريت ؟

رئیس - خطاب بکازرونی بفرمائید .
آقای میرزا علی کازرونی - امروز يك کمیانی هائی است که تأمین میکند تمام نظریات دولت را که حالا لازم نیست عرض کنم نظریات دولت چیست و خیلی خیلی بیشتر از آنچه که در قانون دوره چهارم معین شده میدهند با این حال و با این وضوح البته هیچ دلیلی نخواهد داشت که ما دانسته حق خودمان را از دست بدهیم و در صورتیکه عرایض بنده محقق شود و بر دولت معلوم شود که عرایض بنده صحیح است و يك کمیانی هست که نظریات دولت را (همان نظریات که خیلی دقیق است) رعایت میکند حقوق هم مضاعف میدهد آیا کسی هست از آقایان كه بگوید بدهیم به يك کمیانی که نصف آن را بما میدهد ؟ این است که عرض میکنم رعایت عرایض بنده باید بشود و این جمله که در پروگرام نوشته شده با موافق قانونی که از مجلس گذشته اگر اصلاح بدارند حذف شده فقط نوشته شود گذرانیدن نفت شمال الی آخر .

رئیس - آقای آقاسید یعقوب .
(اجازه)

آقا سید یعقوب - بنده خیلی تأسف دارم از اینکه نماینده محترم رعایت قوانین مملکتی را نمیکند و يك بیاناتی می فرمایند .

مجلس چهارم يك قانونی برای نفت

گذرانند .
بعد از آنکه مجلس چهارم قانون را گذرانند دولت حالیه هم مطابق قانونی که از مجلس گذشته است در پروگرام خودشان میفرمایند : (گذرانیدن امتیاز نفت شمال مطابق قانونی که از مجلس چهارم گذشته) آن قانون هنوز بقوت خودش باقی است و هیئت دولت هم مطابق آن قانون امتیازی نمیدهد .

حالا بیاید بنویسد که دولت بطور مطلق امتیاز نفت شمال را میدهد و ننویسد مطابق قانون دوره چهارم ؟ قانونیکه از مجلس چهارم گذشته است بر قدرت خودش باقی است و هنوز آن لایحه به مجلس نیامده و درش صحبت نشده دولت چطور می تواند ننویسد موافق با قانون اگر موافق با قانون نمی نوشتند محل ایراد بود و مطابق با واقع همین است که نوشته اند مطابق قانون و گمان میکنم غیر از من دیگران هم بفرمایند این فرمایش آقای کازرونی به کلی خارج از موضوع است بواسطه این که با بودن قانون دوره چهارم چطور میتوانند آن را بهم بزنند و خارج از آن قانون امتیاز بدهند ؟

(جمعی از نمایندگان - مذاکرات کافی است)

رئیس - کافی است ؟
(گفتند بلی)
رئیس قسمت هفتم .
(بشرح آتی قرائت شد)
توحید اوزان و مقادیر از روی

مبانی علمی .
رئیس - آقای حائری زاده
(اجازه)

حائری زاده - این ماده را يك جهة خاصی برایش معتقد شدن و جزء پروگرام قراردادن در صورتیکه این مسئله از وظائف بلديه ها است و تقریباً با وزارت تجارت است جزو کارهای مملکتی چرا گذاشته اند ؟ که يك قانون خاصی برای اود درست بکنند اگر بجای این تأسیس بلديه ها را در نقاط مختلفه مملکت در پروگرام خودشان پیش بینی کرده بودند هم مقادیر و اوزان درست میشد و هم اوضاع صعی که آقای امیراعلم در باره اش زیاد صحبت فرمودند مرتب میشد و مملکت را بی پرستار نمی گذاشت و بنده دلیل اینکه این جمله جزئی را یکی از مواد اصول پروگرام علمی خودشان قرار داده اند نفهمیدم چیست خواستم توضیح بدهم

وزیر امور خارجه - مطلب این طوری که تصور کرده اند باین جزئی هم نیست اوزان و مقادیر مختلفه متنوعه بطوری که آقای آقا سید یعقوب قبل از تنفس اظهار داشتند در این مملکت موجود است و از بعضی حیثیات اسباب اشکال است و بدون يك قانونی دولت نمی تواند این مسئله را

يكلی در تحت يك میزان واحدی در بیاورد چون از برای تجارت و برای آبادی مملکت ما به عقیده دولت حالیه این يك مسئله مهمی است .
و باید بطور يك قانونی بگذرد این است که در پروگرام ذکر شده است والا اینطور نیست که يك بلديه یا وزارت تجارتی بتواند سر خود این کار بکند باین ملاحظه در پروگرام نوشته شد

(جمعی از نمایندگان - مذاکرات کافی است)

رئیس - دیگر مخالفی نیست ؟
(گفته شد خیر)

رئیس - قسمت هشتم مطرح است
(آقای آقامیرزا شهاب الدین قسمت هشتم را بشرح ذیل قرائت نمودند)

تکمیل تأسیسات پست و تلگراف و بسط آنها به نقاطی که تا کنون موجود نبوده است و تأسیس پست هوائی و تلگراف بی سیم .
رئیس - آقای حائری زاده
(اجازه)

حائری زاده - عرض خودم را سابقاً کردم

رئیس - مخالفی ندارد ؟
(گفته شد - خیر)

رئیس - باید رای گرفته شود بکلیه پروگرام .

خوب يك کلبائی هم هست در آن باب هم اگر اظهاراتی دارید بفرمائید در کلیات آخر آقای کازرونی اجازه خواسته اند بفرمائید

آقا میرزا علی کازرونی - رای اعتماد که چه صورتاً به پروگرام داده میشود لیکن البته تصدیق میفرمائید آقایان که معنا اینطور نیست در پروگرام معمولاً يك مباحثاتی می شود لیکن رای اعتماد بر سر دولت داده می شود و در اینجا بنده و یکمده از رفقای بنده که حالت وقوف داریم و معتقدیم ما هستیم منتظریم که بعول وقوه الهی در يك آتیه نزدیکی يك ترتیبائی پیش بیاید که ما هم جزو موافقین دولت شده باشیم بنده عقیده ام اینست که این پروگرام جامع و نافع نیست یعنی از یکطرف داخل شرح و تفصیل شده اند و در عین اینکه داخل شده اند و شرح داده اند و تفصیل داده اند يك چیزهائی که در مقام اهمیت در درجه صدم واقع شده است ذکر کرده اند لیکن يك چیزهائی که از نقطه نظر اهمیت در درجه دوم با سوم واقع شده است هیچ ذکر از آن نکرده اند باره از آنها را آقای مدرس اظهار فرمودند بعضی از آنها هم آنچه را بنده در نظر داشته باشم عرض می کنم آن وقت البته توضیح خواهند داد . علت اینکه اوزان و مقادیر ذکر شده

و سجل احوال تذکر داده شده و مسائل تا يك اندازه هم است از نظر دور داشته چیست ؟
یعنی آری بنظر آقایان دارای امر نبوده است که ذکر نکرده اند باینکه اوزان و مقادیر که جزو يك مؤسسه هائی است یکی از جزئیات مسائل است اهمیتش بیرون آنها بوده ؟
این جا است که عرض میکنم این پروگرام جامع و مانع نیست .

از جمله آنهائی که بنده یادداشت کرده ام یکی راجع به حفاظت و صیانت فارس است .

خلیج فارس خیلی دارای اهمیت است راه تنفس ما است وسیله حیات ما است سالیهای گذشته دولت يك جدیتی بر صیانت آنجا نکرده است .

دولت های وقت هر کدام در این باب يك اقداماتی کرده اند با وجود اهمیتي که دارد و با وجود اینکه بی اندازه محل حاجت ما است من می بینم يكلی در این پروگرام نسبتاً منسیاً شده و من نمیدانم چرا فراموش شده است در صورتیکه بنظر بنده خیلی مهم است و بجای آنها يك چیزهائی از قبیل سجل احوال و غیره نوشته اند این را هم ممکن بود در عداد سجل احوال محسوب دارند و بنویسند .

اطاله کلام هم نبود از آن جمله معاهده پست و تلگراف است که با دولت روسیه منعقد شده و الان هم معمول به است و با آنها معامله میشود که باید به مجلس بیاید و به تصویب برسد این هم به عقیده بنده خیلی مهم است و تذکر داده نشده .

از جمله مسائل یکی کابیتو لاسیون است که عرض کردم و حالا تجدید نمیکند دولت ما امروزه در راه اصلاحاتی قدم میزند و يك دولت فعال معرفی شده البته البته باید بدانند از جمله چیزهائی که امروزه ما به آن محتاج شده ایم القای کابیتو لاسیون است امروزه در دنیا دولتی که جزء اموات بوده اند و جزو قبرستان اسمی از آنها برده نمیشد الان حیات استقلال دارند و کاملاً آزادند و ليك دولت شش هزار ساله با آنکه بحمد الله جمیع وسائل ترقی برای ما موجود است چه دلیل دارد که ما کابیتو لاسیون داشته باشیم و هیچ کس نمیتواند ما را مجبور باین کرده باشد .

و چنانچه عرض کردم معاهدات ما با دول متجا به بر طبق معاهده ترکمان چای بوده که القاء شده و حالا که تجدید میشود باید کابیتو لاسیون را ملتی کنند و بنده خیلی امیدوار و منتظر بودم که دولت حاضر این معنی را در پروگرام خود ذکر کرده باشد ولي هیچ ذکر از آن نشده از جمله چیزهای دیگری که باز امروزه نظر به مقتضای وقت و نظر به مقتضیات و احتیاجات ایجاب میکند چنانچه آقای رئیس الوزرا

ما را می برد يك اسبابی فراهم بیاورد که افلا تعدیلی بین صادرات و واردات شده باشد . و در اینجا هیچ تذکره نداده اند و همچنین چیزهای دیگر که راجع به تجارت است و امروزه محل احتیاج ما است خوب بود دولت در نظر می گرفت که در آتیه افلا برای حیات يكی دوساله جاریه ما بکار می خورد از جمله چیزهائی که راجع به اقتصادیات است چنانچه آقای مدرس هم فرمودند معاهده تجارتی با دولت شوروی روسیه است چنانکه آقایان در نظر دارند بعضی دولت ها بواسطه همین معاهده تجارتی سقوط پیدا کرده تقریباً يك تهییجاتی در مملکت ایجاد کرد زیرا ما بی اندازه محتاج هستیم روابط تجارتی ما با دولت روسیه محکم و متقن شود .

دولت های وقت هر کدام در این باب يك اقداماتی کرده اند با وجود اهمیتي که دارد و با وجود اینکه بی اندازه محل حاجت ما است من می بینم يكلی در این پروگرام نسبتاً منسیاً شده و من نمیدانم چرا فراموش شده است در صورتیکه بنظر بنده خیلی مهم است و بجای آنها يك چیزهائی از قبیل سجل احوال و غیره نوشته اند این را هم ممکن بود در عداد سجل احوال محسوب دارند و بنویسند .

اطاله کلام هم نبود از آن جمله معاهده پست و تلگراف است که با دولت روسیه منعقد شده و الان هم معمول به است و با آنها معامله میشود که باید به مجلس بیاید و به تصویب برسد این هم به عقیده بنده خیلی مهم است و تذکر داده نشده .

از جمله مسائل یکی کابیتو لاسیون است که عرض کردم و حالا تجدید نمیکند دولت ما امروزه در راه اصلاحاتی قدم میزند و يك دولت فعال معرفی شده البته البته باید بدانند از جمله چیزهائی که امروزه ما به آن محتاج شده ایم القای کابیتو لاسیون است امروزه در دنیا دولتی که جزء اموات بوده اند و جزو قبرستان اسمی از آنها برده نمیشد الان حیات استقلال دارند و کاملاً آزادند و ليك دولت شش هزار ساله با آنکه بحمد الله جمیع وسائل ترقی برای ما موجود است چه دلیل دارد که ما کابیتو لاسیون داشته باشیم و هیچ کس نمیتواند ما را مجبور باین کرده باشد .

و چنانچه عرض کردم معاهدات ما با دول متجا به بر طبق معاهده ترکمان چای بوده که القاء شده و حالا که تجدید میشود باید کابیتو لاسیون را ملتی کنند و بنده خیلی امیدوار و منتظر بودم که دولت حاضر این معنی را در پروگرام خود ذکر کرده باشد ولي هیچ ذکر از آن نشده از جمله چیزهای دیگری که باز امروزه نظر به مقتضای وقت و نظر به مقتضیات و احتیاجات ایجاب میکند چنانچه آقای رئیس الوزرا

هم در پروگرام سابق خودشان نوشته بودند اجراء قانون است آقایان تصدیق میفرمایند که باید مسائل را قدری عربان تر و برجسته تر گرفت تا رفع بعضی سوء تفاهات بعد از دادن جواب بشود امروزه يك سوء تفاهاتی است يك تشویش اذهانی و سوء تعبیراتی موجود هست و باید بوسیله يك تضمیناتی که در پروگرام دولت میشود آن سوء تفاهات با يكی رفع شود و تشویش اذهانی را با اتحاد كلمه هستیم اگر يك ملت در يك امر بدی اتفاق داشته باشد بهتر است تا در يك امر خوبی اختلاف داشته باشد اختلاف ریشه ملت را بیرون می آورد ما باید حتی - الامکان سعی باشیم که هر چه اسباب تشویش اذهان و تفرقه خیال است از میان برداریم بنده لازم می دانستم که در مقابل وضعیت حاضر در پروگرام هیئت دولت صریحاً با يك خط چلی نوشته شود از جمله وظائف این دولت صیانت و حفاظت قانون اساسی و اجراء آن است از جمله مسائلی که باز به عقیده بنده مهم بود و تذکرش بجا بود تأسیس انجمن های ایالتی و ولایاتی يكی از مصرات قانون اساسی است و تا زمانی که این قانون در میان ما حکم فرما است هیچ دولتی نمیتواند تمثلی در ایجاد آنها کرده باشد و به علاوه اگر چنانچه انجمن های ایالتی و ولایاتی بود یا راه اشکالات ممکن بود مرتفع شود در هر صورت بنده خیلی لازم میدانستم كه حكومت حاضر در پروگرام خودش ذكری از این مطلب ننماید

و از جمله آنها انجمن های بلدی است انجمن های بلدی باید مطابق قانون تشکیل شود بنده می بینم رئیس انجمن های بلدی از اینجا اعزام میشود نمی فهمم این از روی چه ترتیبی است

در بعضی جاها هم رئیس انجمن بلدی از طرف حكومت انتخاب است بعضی نقاط از روی انتخاب است بعضی نقاط از روی انتخاب نیست در هر صورت بایستی انجمن های بلدی در پروگرام ذکر شود آن وقت بعضی چیزها از قبیل معارف صحیه و نظییه حقوقشان را بنده گمان میکنم که ممکن است دولت وقت در نظر بگیرند که همان انجمن های بلدی بدهند .

يكی از جمله مسائلی که لازم بود حكومت حاضر در نظر بگیرد قانون معاهده وزراء است در دوره چهارم تقنین يك پیش نهادی راجع به معاهده وزراء به مجلس داده شده و يك لایحه هم از طرف دولتهای گذشته به مجلس تقدیم شد لیکن پیشرفتی حاصل نکرد كه نظری درش بشود و تصویب شود حالا بنده این را از چیزهای خیلی لازم می دانم دلیل ندارد چرا بایستی اگر من يك تومان مال کسی را خوردم مشغول باشم

ولي فرض میکنم (فرض محال که محال نیست) يك وزیر برخلاف قانون يك کاری کرد هیچ محاکمه نباید بشود و هیچ بحسابش نباید رسیدگی بشود ؟
اینکه صحیح نیست قوانین بایستی بهم ارتباط داشته باشد قانون برای همه نوشته شده است چرا يك وزیري که ممکن است مثلاً يك خیانتی بکند و مملکت را بباد فنا بدهد نباید محاکمه شود ؟

بنده این را خیلی لازم میدانم و گمان نمی کنم دولت حاضر هم از نظرش دور باشد عرض بنده این است که خوب بود در پروگرام ذکر از این مسئله میشد يكی هم به عقیده بنده امروز راجع به قانون مطبوعات است چرا يك حال عصبانیتی بخود گرفته اند و مقتضیات ایجاب میکند که يك تجدید نظری در قانون مطبوعات بشود این را که بنده عرض میکنم البته هیئت دولت هم کاملاً در نظر دارند و کسی نیست چه از اشخاص رسمی و چه غیر رسمی حتی ارباب جرئت که اعتراف باین مسائل نداشته باشند با این حال خوب است از طرف دولت تجدید نظری در قانون مطبوعات بشود .

يكی هم راجع به قانون جزای عرفی بود که در دوره چهارم اجازه داده شد به حكومت وقت که يك قانون جزای عرفی بنویسد شاید خودش هم در موقع عمل گذارد به مجلس پیشنهاد کند و امروز هم بسیاری از کارهای ماموق است و این قانون خیلی محل احتیاج است و خیلی آرزو هاداریم شاید يك قسمت بسیاری از آرزوهای ما راجع به قانون جزای عرفی است

مدرس - جزا است عرفی ندارد کازرونی - خوب جزا عرفی را هم انداختم و ذکر در اینجا نشده و يكی هم باز به عقیده بنده قانون انتخابات است دولت باید كه بدهد و بایستی مبادرت بکند و این قانون انتخابات تجدید نظر شود با يك ترتیب دیگری در نظر گرفته شود این را هم خیلی واجب میدانم
(از طرف نمایندگان - مذاکرات کافی است)

رئیس - يك نفر موافق باید حرف بزند حالا آقایان مذاکرات را کافی میدانند

گفته شد - بلی مذاکرات کافی است
رئیس - پس رای میگیریم بکلیه پروگرام آقایانیکه تصویب میکنند ورقه سفید میدهند و آقایانیکه تصویب نمیکند ورقه کبود .

(اخذ واستخراج آراء بعمل آمده نتیجه اینطور حاصل شد .
عدد حاضر ۱۵۰ ورقه سفید (علامت قبول) ۸۴
رئیس - عدد حاضر ۱۰۵ تقریباً كثریت

مشارعظم (مغیر شعبه) بفرمایند آقای مدرس در مسئله انتخابات آذربایجان يك چیزهای برجسته نداشت که من از آن دفاع کنم ایشان فرمودند آذربایجان به مثله دست راست است بنده عرض میکنم هنوز دست راست آذربایجانی و شیرازی و کلبائی و بالآخره

۸۴ رای تصویب شد
اعتبار نامه آقای وحید الدوله مطرح است
آقای مدرس
(اجازه)
(بعضی از نمایندگان وقت گذشته است)
رئیس - آقای مدرس
مدرس - مخالفت من در اول اعتبار نامه ایست که از شهر تبریز عنوان شده است و منشاش این است که تبریز شك آذربایجان . در حقیقت آذربایجانها مؤسسه آزادی بوده و نسبتشان به مملکت نسبت دست راست است يك بدن آذربایجان همیشه حافظ خودش بوده و حافظ سایر مملکت هم بوده است و همیشه پیش قدم بودند در پیشرفت مقاصد متعلقه به مملکت ایران . این مسئله محل شبهه نیست مقدمه دیگر يك دسیسه هائی همیشه در آذربایجان واقع یا محتمل . الوقوع بوده که اسباب زحمت خواهند بود یا خواهد شد لهذا ما باید آذربایجان و آذربایجانها را فوق العاده مراعات کنیم در حفظ حقوقشان و امنیتشان و اداراتشان .

عرض بنده این است انتخاباتیکه امسال در اغلب نقاط ایران شد البته بعضی از آنها اشکالاتی دارد و تا زمانی که ندارد ولیکن در خصوص آذربایجان تقریباً نصف از انتخاباتش آن طوریکه باید و شاید نشده است که از جمله چند نفری از خود شهر تبریز است که اینها مردمانی بودند که آن قسمتی که باید معروفیت محلی نداشتند از اینجا به آنجا القاء شد . کار بشخصشان ندارم شاید اشخاصشان بهترین اشخاص باشند لیکن حق آذربایجانی که قریب به مرکز است مرکز شهرش دوازده وکیل دارد و شهر تبریز نه وکیل دارد که همیشه نظرها با آذربایجان نظر خیلی عالی است چرا ؟ بواسطه اینکه بمنزله دست راست هم حافظ خودش است هم حافظ سایر مملکت هیچ مناسبت نداشت که وکیل از خارج برای آنها القاء شود و عقیده من این است که چند نفر وکیل برای آنها القاء شده که از جمله این دو نفری هستند که در این راپرت ذکر شده است و لواشیکه اشخاصشان خیلی خوب و از جهات دیگر خوبند و لیکن از جهت انتخابات بر آنها تعین شده است از این جهت بنده برای مراعات حق آذربایجانی که بدانند در مرکز ملتند این نکته هستند و در موقع حفظ حقوق آنها را لازم می دانند به این لحاظ با این راپرت و نسبت به این دو نفر نماینده مخالفم .

مدرس - جزا است عرفی ندارد کازرونی - خوب جزا عرفی را هم انداختم و ذکر در اینجا نشده و يكی هم باز به عقیده بنده قانون انتخابات است دولت باید كه بدهد و بایستی مبادرت بکند و این قانون انتخابات تجدید نظر شود با يك ترتیب دیگری در نظر گرفته شود این را هم خیلی واجب میدانم
(از طرف نمایندگان - مذاکرات کافی است)

رئیس - يك نفر موافق باید حرف بزند حالا آقایان مذاکرات را کافی میدانند

گفته شد - بلی مذاکرات کافی است
رئیس - پس رای میگیریم بکلیه پروگرام آقایانیکه تصویب میکنند ورقه سفید میدهند و آقایانیکه تصویب نمیکند ورقه کبود .

(اخذ واستخراج آراء بعمل آمده نتیجه اینطور حاصل شد .
عدد حاضر ۱۵۰ ورقه سفید (علامت قبول) ۸۴
رئیس - عدد حاضر ۱۰۵ تقریباً كثریت

مشارعظم (مغیر شعبه) بفرمایند آقای مدرس در مسئله انتخابات آذربایجان يك چیزهای برجسته نداشت که من از آن دفاع کنم ایشان فرمودند آذربایجان به مثله دست راست است بنده عرض میکنم هنوز دست راست آذربایجانی و شیرازی و کلبائی و بالآخره

کرماتی تمام اقطار مملکت همه بهم متصل اند و دارای يك روحند بنده تمیز قیما بین آنها نمی دهم یعنی جهت افتراقی برای آنها فرض نمیکنم آذربایجانی در مملکت ما همان وظیفه را دارد که طهرانی دارد و طهرانی همان وظیفه را دارد که کرماتی دارد و هیچ تفاوت نمیکنند اساساً بیان این قسم مطالب را هم در باره آذربایجانی یا کردستانی یا قسمتهای دیگر بنده مخالف مصالح آتیه مملکت میدانم این حرفها يك القائاتی بوده که يك وقتی در مملکت ما از طرف اشخاص میشد که نسبت به مملکت ما خوش بین نبودند یعنی برخلاف مصالح ما عمل میکردند و يك حرفهایی میزدند و يك موضوع اختلافاتی میخواستند ایجاد کنند از نقطه نظر زیاد و نسل میخواستند بین آنها يك اختلافی بیندازند این حرف طلوعش در مجلس شورای ملی هیچ مناسب نیست و اساساً نباید در این موضوع حرف زد این مسئله بجای خودش اما اعتراض به مسئله انتخابات آذربایجان با اینکه من در رابرت خودم کاملاً توضیح داده بودم و هیچ نکته رافرو گذار نکرده بودم با وجود اینکه انجمن نظار از وجود معتمدین محل انتخاب شده بودند و با رعایت تام و تمامی که آنها در مسئله انتخابات داشته اند همان طوری که ادله و براهین کافی دوسه فاطم حقیقت این امر بود خیلی تعجب می کنم که نسبت دسیسه نسبت القاء اینطور حرفها گفته شود. من از شرح انتخابات آذربایجان حرفی نمیزنم زیرا این قضایا بر من و بر خود آقای مدرس مشکوف است و من خیال میکنم دون معالی افکار ایشان و نازل تر از افکار و ادراکات من است که در شرح انتخاب آذربایجان وارد شده و حرف بزمن این را همه میدانند که انتخاب آذربایجان با حسن وجه صورت گرفته است ولی چیزیکه هست يك کلباتی نظر آقای مدرس را متوجه میدارم و آن این است که هر کس که کار بزرگی در دنیا کرد مورد توجه عامه واقع میشود.

برای مثل عرض میکنم یا ستور بکنفر شیمبست فرانسوی آنکسی که کشف میکرب کرد آن کسیکه ما هم با افتخار او همان مؤسسه را در طهران داریم بلکه در تمام دنیا دارند.

در عمل در موقمی که موفق شد بکشف يك مسئله مهمی توجه عامه با وجلب شد و وقتیکه او بنیاد درس میکروبیولوژی و باکتریولوژی داد همه باو قدر و قیمت گذاشتند حالاً معلمین این فن اگر در يك خانواده وارد شوند و نسبت به افراد خانواده اظهار عقیده بکنند بشما اطمینان میدهم کسانی که واقف باین علم هستند به بیانا او خیلی اهمیت میدهند ممکنست مردها از زنهایشان در اثر حرف يك نفر میکروبیولوژیک اجتناب کنند یا ممکنست بهم نزدیک تر شوند وقتی آنها گفتند در وجود شما يك مضاری هست

که باید از هم اجتناب بکنند در وجود شما يك میکروبیاتی است همه از هم جدا می شوند تأثیر قدرت کشف اوست که عامه را حتی بشاگردان مدرسه اومتوجه می کند این قدرت تا ابد محفوظ خواهد بود.

مثل دیگری برای شما میزنم لنین همین فائد انقلابات روسیه همین کسیکه امروز در دنیا همه نسبت باو بدبین هستند و روزگاری میرسد یعنی آنوقتی که گوهر حقیقت کشف شد همه بیشتر باو احترام و تجلیل می کنند اقوال او در جامعه حق بین قدر و قیمت دارد. چقدر قدر و قیمت دارد؟ بقدری که بر اثر حرف او با شمشیر خون میریزند با توپ و تفنگ شهرها خراب میکنند. (همهمه بین نمایندگان)

اشخاص بزرگ وقتی کار بزرگ کردند ممکن نیست توجه عامه نسبت به آنها جلب نشود.

بازهمه بین نمایندگان

قبلاً که عرض کردم لنین که امروز با آئین او در تمام دنیا مخالف می شود روزگاری خواهد رسید. (جمعی از نمایندگان - همچو روزگاری نمیشود - اینطور نیست - چه میگوئی)

مشارعظم بعقیده شما اینطور باشد ولی. (بعضی گفتند خارج از موضوع است)

مشارعظم - این دوفر برای دنیا کار کردند حالا از خودمان حرف میرنیم نادرشاه افشار که در ایران کار بزرگ کرد اسم او همیشه در ایران باقی خواهد بود من گمان میکنم شریفتر از نام نادرشاه افشار در نظر ملت ایران بین سلاطین ایران نباشد. این نام برای ایرانی همیشه محترم است برای این بود که کار بزرگ کرد هنوز هم در ذخائر فکر ایرانی هست که شاید همان کارهایی را که او کرد همان موفقیتها بیکه آن شخص پیدا کرده ثانیاً پیدا کنند این مطالبی که عرض کردم هیچکدام قابل انکار نیست حالا نظر آقای مدرس را جلب میکنم باین موضوع که اگر شما خیال می کنید در موضوع انتخابات يك توجهات خاصی نسبت باین اشخاص بوده است این توجهات برای اینست که این اشخاص در مملکت ما کارهای بزرگ کرده اند در این سنوات اخیر يك شخصی پیدا شد و يك قدمهایی برداشت مردم مملکت عمده و ما راغب شدند که در زمینه فکر او عمل کنند و بااو مساعدت کنند شما مقصودتان اینست که در آذربایجان اگر يك اشخاصی انتخاب شدند که از موافقین جنابعالی نبوده اند این دلیل بر این نیست که انتخابات آنجا به يك وجه غلطی پیش رفته این توجه اهالی بوده اهالی هر کس را که خودشان مناسب میدانستند انتخاب کرده اند اهالی خواستند اشخاصی را انتخاب کنند که از دوستان

و وضعیت حاضرند باشند و نسبت دسیسه و القاء و این مطالب هیچکدام در مورد آذربایجانی فایده ندارد و با بیست و پنج هزار نفوس مشهد که بمیل خودشان رأی داده اند چه طور ممکن بوده که يك القائاتی بشود و آنها را الزام بکنند يك مطلبی در اینصورت بنده گمان میکنم انتخابات آذربایجان بهترین انتخابات بوده و هیچ اشکالی در انتخابات آنجا نبوده است و بیشتر از اینهم عرض نمیکنم و آقایان نمایندگان در این باب حکمت خواهند کرد.

رئیس - خوب رأی میگیریم و وکالت آقای وحیدالدوله آقایانی که وکالت ایشانرا تصویب می کنند قیام فرمایند.

(اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد. (خطاب با آقای مدرس) راجع با آقای رهنما هم همین طور مخالفت دارید؟

مدرس - بلی عرض کردم.

رئیس - جواش هم همان خواهد بود؟ (اظهاری نشد)

رأی میگیریم و وکالت آقای رهنما از تبریز آقایانی که تصویب می کنند قیام فرمایند.

(اکثر نمایندگان قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد.

خاطر آقایان البته مسبوقست که پارلمان مصر چندینست افتتاح یافته است بنده گمان میکنم بملاحظه وجهت جامعه و اشتراك عقیده و بواسطه اینکه از قدیم الایام روابط تاریخی بین ایران و مصر برقرار بوده است اگر آقایان موافقت بکنند تلگراف تبریکی از طرف مجلس به پارلمان مصر مغایره شود. (جمعی از نمایندگان - صحیح است)

رئیس - جلسه آتیه شب یکشنبه است دو ساعت ونیم از شب گذشته آقای حاضرین ازده هم اگر پیش نهادی دارند همان شب بفرمایند.

(مجلس هفت ساعت و ربع از شب گذشته ختم شد)

رئیس مجلس شورای ملی: مؤتمن الملك ۲۰ شهاب - منشی معظم السلطان جلسه (۱۴)

صورت مشروح مجلس لیله يك شنبه اول برج ثور ۱۳۰۲ مطابق ۱۵ رمضان ۱۳۴۲

(مجلس سه ساعت ونیم از شب گذشته بریاست آقای مؤتمن الملك تشکیل گردید)

(صورت مجلس لیله ۲۷ حمل را آقای آقا میرزا شهاب الدین قرائت نمودند)

رئیس - از آقایان کسی ایرادی دارد یا خبر؟ (گفته شد خیر)